

שיר של יום טוב נדחה מפני שיר של שבת [לפי שהוא 'תדיר'] ואין השלמה לשיר של יום טוב ביום אחר, כי השיר שייך לענינו של אותו יום בלבד (עפ"י מנחת חנוך שיב,ד; רש"ש; מנחת יחיד ועוד).

(ע"ב) 'היו שם י"ג פרים אילים שנים ושעיר אחד, נשתיירו שם י"ד כבשים לשמונה משמרות...'. הטעם לכך שהשעיר זכו בו כשהוא לבדו ולא עם קרבן נוסף כמו הכבשים, והלא הוא בן שנתו כמותם (ערש"י יומא סה: מתו"כ) – אפשר משום שקדושת חטאת גדולה מקדושת עולה (כמו שאמרו בפרק 'כל התדיר'), וגם השעיר נאכל לכהנים, שלא ככבשים שהם עולות (רש"ש).

'אמרו מי שהקריב פרים היום לא יקריב למחר'. היינו, כשהיה שם אחד מן המשמרות שעדיין לא הקריב, אבל אם הקריבו כולם – חוזר הראשון ומקריב, כגון יהויריב היה מקריב ביום הראשון וביום השני (מהרש"א).

'... ליום אחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך' –

ענין 'סעודה קטנה' זו פרש בעל שם משמואל (שמחת תורה תרע"א תרע"ב תרפ"א) בכמה פנים: כענין שפרש רש"י על לא תלך רכיל ליכול קורצא בי מלכא, היינו סעודה קטנה המורה על חיזוק הדברים וקבלתם, ומדה טובה מרובה – על ידי סעודה זו מורים חיזוק הקדושה שמישיגים ביום טוב, שתישאר לעולם.

– הקרבנות הם המחברים את ישראל לאביהם שבשמים, והם בבחינת 'סעודה גדולה', ומאחר שכבר נקשרו ישראל בעבותות אהבה בחג, שוב אין מן הצורך עוד בסעודה גדולה לעורר האהבה ודי בסעודה קטנה, כענין פתיל הנעורת המשוח בשמן אפרסמון שיתלהב במהרה בהריחו אש, ככה היא אהבת נפשות ישראל רשפיה רשפי אש שלהבתי' מלמטה למעלה, ומושכת היא אהבה וחיבה יתירה מלמעלה למטה. – הסעודה היא בחינת לבוש, ומחמת שישראל מקטינים וממעטים עצמם הרי הם מתדבקים בהשי"ת בלי לבוש ביום זה [שהוא זמן היחוד כמובא בספרים], ודי ב'סעודה קטנה'.

דף נו

'... וכבר קידש היום ועדיין יין לא בא'. מכאן יש ללמוד להלכה שאם יש על האדם שני חיובים ואחד מהם חל עליו מקודם – צריך לעשותו תחילה. ונפקא מינה שאם נדחתה מילת בנו עד שלשים יום – חייב למול הבן לפני שפודהו, כיון שחיוב המילה קדם (משיעורי הגרי"ס). וכן יש בפסחים (קג.) שמברך תחילה על המזון ואחר כך ברכת הנר והבדלה וכו' – כיון שנתחייב בה תחילה, כמו שכתב רש"י שם.

'ברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה, תדיר ושאינו תדיר – תדיר קודם'. משמע שתדיר קודם גם באופן שהוא בא לאחר שבא הדבר שאינו תדיר, שהרי היום קדם ליין ואעפ"כ אומרים בית הלל להקדים לברך על היין. והרי משמע בגמרא שענין 'תדיר קודם' הוא טעם העומד לעצמו, ללא הטעם שהיין קודם לקדושה שתאמר [ואף לרב שחובת היום עדיפה על תדיר, אבל לולא כן – תדיר קודם].

וכן מצינו (בברכות כז.) שמנחה קודמת למוסף משום שהיא תדירה, הגם שחלות חיוב מוסף קדם לחיוב מנחה. וכיוצא בזה כתב מהרש"ל בתשובה (מובא במשנ"ב ז סק"ב) שמי שאכל דבר ונתחייב בברכה אחרונה ואחר כך עשה צרכיו – יברך תחילה 'אשר יצר' בגלל תדירותה.

הנה כתב הפרי-מגדים (או"ח רכה,ג) שיש להקדים ולברך ברכת 'שהחינו' על פרי חדש קודם ברכת העץ. ופירש מפני שברכת 'שהחינו' בעיקרה חלה בשעת ראיית הפרי והרי קדם חיובה לברכת האכילה.

[כן היא גם דעת הגר"א, לברך תחילה 'שהחינו'. וכן פסק בקיצור שלחן ערוך (נט, יד). וכן הכריע המשנ"ב (רכה סקי"א ובשעה"צ שם) שנכון לעשות לכתחילה, ודלא כדעת 'הלכות קטנות' [המובאת בבאר היטב שם] שכתב להקדים ברכת הפרי לברכת 'שהחינו'. וצ"ע שלענין טלית חדשה כתב המשנ"ב (כב סק"ג) לברך תחילה 'להתעטף'. וכבר העיר על כך הגרשו"א ונקט למעשה גם בטלית להקדים 'שהחינו' (ע' הליכות שלמה ח"א ג, יג). ועוד קשה שהביא כן מהפמ"ג, ואילו בפמ"ג נראה שנקט לברך 'שהחינו' תחילה. ואולי י"ל שנקט המשנ"ב שרק בפרי ברכת 'שהחינו' היא רשות (ע' עירובין ז) ומשום כך מקדימים ברכת הזמן לברכת הפרי, שלא תהא ברכת הרשות הפסק בין ברכת הפרי לאכילה (וכדעת השואל באבנ"ז או"ח תנ), ואילו ברכת 'שהחינו' בכלים חדשים, פשט המשנה בברכות מורה שאומרה בתורת חובה, וכדרך שכתבו הרבה פוסקים לענין לידת בן – לכך מקדים ברכת 'להתעטף' שהיא תדירה.

ובמק"א (עירובין ז) מובא לדייק מדברי הר"ן (שם) שאף אם 'שהחינו' רשות, אינה מהווה הפסק בין ברכת היין לשתיה, וכמוש"כ האבני-נור שם].

ובשו"ת משיב טעם (לרבי יחזקאל בנט. לא, א) כתב להקשות, הלא ראינו שתדיר קודם גם אם נתחייב תחילה בדבר שאינו תדיר, כגון במנחה ומוסף לפניו – מקדים להתפלל מנחה על אף שנתחייב תחילה במוסף כאמור, אף כאן נאמר כן, לברך תחילה את הברכה התדירה, היא ברכת 'העץ'?

ונראה לחלק: ברכת שהחינו מעיקרה נתקנה על שמחת הלב שבראיית הפרי ולא על האכילה והרי גם עתה חיובה הוא על שלב מוקדם, על הראיה ולא על האכילה. לא כן במנחה ומוסף הלא עתה חיובם שווה.

ואולם בענייננו לכאורה אין תירוץ זה עולה יפה, שהרי ברכת היום בעצם אינה שייכת לשתיה והיא קדמה ובאה, בדומה ל'שהחינו' שקדמה לאכילה.

אך נראה שכלפי זה ודאי מועילה הסברה הראשונה שברכת היום נתקנה להאמר רק על היין כלומר עם שתייתו ולא קודם לכן, והרי זה כאילו חלים שניהם כאחת וחזר הדין הכללי שהתדיר קודם [ביוחד לסברת האומרים שברכת 'הגפן' בקידוש אינה ברכת הנהנין גרידא אלא חלק מטופס הקידוש, לפי זה ודאי לא קדם חיוב ברכת קידוש היום לברכת 'הגפן']. לא כן בפרי חדש, ברכת שהחינו באה בעצם על שמחת לבו בראייתו, והיא קדמה לאכילה.

'עד כאן לא קאמרי בית הלל התם אלא שהיין גורם לקידוש שתאמר אבל הכא אי לאו זמן מי לא אמרינן סוכה'. יש מי שתמה, אם הכוונה שברכת הסוכה נאמרת גם כאשר כבר ברך ברכת 'שהחינו' מקודם, הלא גם בקידוש היין, שאם היה אוכל מבעוד יום וכבר ברך על היין, יאמר ברכת הקידוש לבדה ללא ברכת היין, כמובא בירושלמי (רא"מ הורביץ. ותיירץ בדרך חדשה).

ונראה לפרש, ברכת הסוכה אינה תלויה בברכת הזמן שהרי מברכים אותה על כל ישיבה וישיבה בסוכה במשך החג, משא"כ ברכת הקידוש לעולם היא תלויה בשתיית היין וכיון שאי אפשר לשתות ללא ברכה, נמצא שהקידוש תלוי בברכת היין, הלכך דין הוא לברך תחילה על היין.

'עד כאן לא קאמרי בית שמאי התם אלא שהיום גורם ליין שיבא, אבל הכא...'. כמו כן היה יכול לומר הטעם הנוסף של בית שמאי, שכבר קדש היום ועדיין יין לא בא, אלא שנקט טעם אחד וכאילו אמר 'וכו'' (עפ"י רש"ש).

(ע"ב) '... טוב לצדיק טוב לשכינו [שנאמר אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו]'. נראה שמדייק מכך שמתחיל בלשון יחיד ומסיים ב'מעלליהם יאכלו' לשון רבים, שגם לשכניהם טוב. ומרש"י נראה שלא גרס 'שנאמר...' רק משום שמדה טובה מרובה מוכיח שטוב לצדיק טוב לשכינו (עפ"י מרומי שדה ושפת אמת).

*

בסוף מסכת סוכה נזכר המעשה במרים בת בילגה, ואם יקשה לאדם לאמור: וכי בשביל ריבה אחת יקנסו כל המשמרי? על זה נשנית מסכת ביצה, כלומר – בלום פיך וכי אין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת. גם אין לביצה פה והיא סתומה ואטומה. והיינו, לעתיד יברר השם יתברך שהכל היה במשפט.
(מי השילוח ח"א סוף סוכה)

ב. פר הבא בשמיני; לדברי רבי מפיסס עליו כל המשמרות, כבשאר הרגלים. וחכמים אומרים, אחת משתי משמרות שלא שלשו בפרי החג עושה אותו. ומפיסס עליו בין שניהם.
נראה מדברי הרמב"ם (תמידין ומוספין י) שפסק כרבי (ע' לחם משנה; שפת אמת לקוטי הלכות ושעורי הגריד"ס).

[אמר רבי אלעזר: אותם שבעים פרים כנגד שבעים אומות. פר יחידי כנגד אומה יחידה. משל למלך...
אמר רבי יוחנן: אוי להם לעובדי כוכבים שאבדו ואין יודעים מה שאבדו, בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר עליהם ועכשיו מי מכפר עליהם].

דפים נה – נו

קו. קרבנות הבאים ברגל, אלו מהם היו כל המשמרות שוות בהם ואלו היו שייכים למשמר שזמנו קבוע?

קרבנות הבאים כל ימות השנה, כגון תמידים נדרים ונדבות (ומוספי שבת. תוספתא), פר העלם דבר של ציבור ושעירי עכו"ם, עולות קיץ המזבח (וכן חטאות ואשמות של יחידים) – זוכה בהם המשמר שזמנו קבוע.

קרבנות הבאים מחמת הרגל, כגון מוספי החג ושלמי חגיגה ועורות של עולות ראייה – כל המשמרות שוות בהם (וכי יבא הלוי מאחד שעריך... (בשעה שכל ישראל נכנסים בשער אחד) ובא בכל אות נפשו אל המקום אשר יבחר ה', ושרת בשם ה' אלקיו ככל אחיו הלויים העמדים שם לפני ה'. והזוכה בעבודת הקרבן זוכה באכילתו ובעורו שנאמר הכהן אשר יכפר בו לו יהיה. והכהן המקריב את עלת איש עור העלה אשר הקריב לכהן לו יהיה).

חילוק לחם הפנים בשבת שבתוך הרגל – כל המשמרות שוות בו (חלק כחלק יאכלו – חילוק אכילה שוה בכלם כחילוק עבודה שנתרבה לעיל).

א. שלמי שמחה; מדברי הרש"ש משמע שאם באו מנדרים ונדבות – שייכים למשמר שזמנו קבוע, ואם לאו – באים מחמת הרגל וכולם חולקים בשוה.
ב. קרבנות ראש השנה, זוכה בהם רק המשמר שזמנו קבוע (עפ"י רש"ש).

דף נו

קז. א. ברכת הסוכה וברכת הזמן – מה קודם?

ב. למי מתחלק לחם הפנים בשבתות השנה ובשבתות הסמוכות ליום טוב? היכן היו הכהנים חולקים את הלחם?
ג. יום טוב של עצרת שחל בשבת – מה קודם, חלוקת לחם הפנים או שתי הלחם?
ד. מי זוכה בקרבנות השבת, משמר היוצא או משמר הנכנס?

א. רב אמר: סוכה ואחר כך זמן (אם לא בירך זמן בשעת עשיית הסוכה ומברך כשנכנס לישב בה) – חובת היום עדיפה [ואף על פי שברכת הזמן תדירה. ואפילו לבית הלל שאמרו להקדים ברכת היין לקידוש היום, הרי שהתדיר קודם – דוקא שם שהיין גורם לקידוש שייאמר אבל ברכת הסוכה אינה מותנית בברכת הזמן הלכך מברך על הסוכה תחילה שהיא חובת היום]. וכן אמר רב ששת בריה דרב אידי. וכן מסקנת ההלכה.
רבה בר בר חנה אמר: זמן ואחר כך סוכה [שתדיר קודם. ואפילו לבית שמאי המקדימים ברכת הקידוש ליין, דוקא שם שהיום גורם ליין שיבוא אבל כאן גם ללא סוכה אומרים 'זמן']. וכן דרש רב נתמן בר רב חסדא.

כאמור הלכה שברכת הסוכה קודמת לברכת הזמן. ונחלקו הפוסקים ביום טוב שני של גלויות; יש אומרים שברכת הזמן קודמת שהרי אינה באה על הסוכה כי כבר ברח עליה מאתמול, אלא על עיצומו של יום באה. ויש חולקים. ומי שרוצה לנהוג לומר לעולם סוכה ואח"כ זמן – אין מוחזים בידו (עפ"י משנ"ב באה"ל ושעה"צ תרסא תרמג. ומנהג הגר"א ז"ל לברך סוכה ואח"כ זמן גם בליל שני, וכן נהג הגר"ח ז"ל מברסק. עפ"י שיעורי הגר"ד"ס).

ב. לחם הפנים מתחלק בין כהני המשמר היוצא והמשמר הנכנס; שש חלות לזה ושש לזה. רבי יהודה אומר: הנכנס נוטל שבע [בשכר הגפת דלתות שמגיף מה שפתח המשמר היוצא] והיוצא נוטל חמש. הלכה כתנא קמא.

שבת הסמוכה ליום טוב – כל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים. כיון שאי אפשר לבוא ולצאת בשבת, תקנו חכמים שיהא דינם כשבת שבתוך הרגל. היה יום אחד מפסיק בין שבת ליום טוב – משמר שזמנו קבוע נוטל עשר חלות (חמש ליוצא וחמש לנכנס) ושאר המשמרות המתעכבים שם (או המקדימים. ע' מרומי שדה) מתחלקים בשתי חלות (עפ"י רש"י).

הרמב"ם (תמידין ד, יג) פרש שאם היה יום חול אחד בין שבת ליום טוב, המשמר היוצא נוטל עשר חלות והנכנס נוטל שתים, מפני שלא נשאר להם לעבוד לברם אלא יום אחד ומתעצלים ואין באים אלא מעט.

כהני משמר הנכנס חולקים בצפון (שהוא עיקר בקדשים) והיוצא בדרום. משמרת בילגה חולקת בדרום וישבב הסמוכה לה מלפניה – לעולם בצפון, משום מעשה שהיה בבילגה קנסוה, כמבואר בגמרא.

ג. בגמרא דייקו מלשון משנתנו שחילוק לחם הפנים קודם לשתי הלחם ('הילך מצה הילך חמץ'), והביאו מהברייתא מחלוקת תנאים בדבר, ולאבא שאול חילוק שתי הלחם קודם. וכן סובר רב שחובת היום עדיפה מדבר אחר אפילו הוא תדיר יותר.

בתוס' מבואר שלהלכה אין הדבר ברור, כי יש לומר שאף על פי שאנו נוקטים סוכה ואחר כך זמן שחובת היום קודמת, אפשר שגם לחם הפנים נחשב חובת היום והוא קודם – כסתם משנתנו. והרמב"ם השמיט דין זה (ע' משנה למלך כלי המקדש ד, ה; גודע ביהודה קמא או"ח לט; שפת אמת; העמק שאלה קנד; שבט הלוי ח"א לו, ז). ויש מי שבאר שלשית הרמב"ם איזה מהם שירצה יקדים (עפ"י ברכת מרדכי ח"ב לב). ובלקוטי הלכות נקט להלכה ששתי הלחם קודם.

ד. שנו בברייתא: משמרה היוצאת עושה תמיד של שחר ומוספים. משמרה הנכנסת עושה תמיד של בין הערבים ובזיכים. ומכאן השיבו על דברי רב יהודה שאמר: במוספים חולקים.

סילוק הלחם וסידורו נעשה על ידי ארבעה ארבעה כהנים; שנים ממשמרה היוצאת (הם המסלקים. עפ"י לקוטי הלכות) ושנים ממשמרה הנכנסת (הם המסדרים הלחם החדש), וכהני שתי המשמרות חולקים בלחם כנ"ל.

מלשון הרמב"ם (תמידין ומוספין ד, ט) יש לדייק שהמשמר היוצא הוא המקטיר את הבזיכים (וכ"כ בלקוטי הלכות). [ולפי"ז 'ובזיכין' הוא מאמר מופסק, כאומר: יש כאן עוד הקטרת בזיכין, אבל לא פירש את מקטירם]. אך יש מקום לומר שסידור לחם הפנים וסידור הבזיכים היה עושה המשמר הנכנס. 'וכל זה צריך רב' (עפ"י חזון איש מנחות סוס"י לו).